

PAZARLARIN ÜRÜN VE HİZMET KALİTESİ AÇISINDAN DİSİPLİNE EDİLMESİNDE AB ‘YENİ YAKLAŞIM DİREKTİFLERİ, ÜRÜNLERE İLİŞKİN TEKNİK MEVZUATIN UYUMLAŞTIRILMASI YASASI VE TÜRKİYE ÖRNEĞİ ÜZERİNE ÖNERİLER

T. Sabri ERDİL¹, Oya ERDİL²

¹Marmara Üniversitesi, İ.İ.B.F., İşletme Bölümü, Yardımcı Doçent Dr.

²Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Profesör Dr.

EUREPEAN UNION NEW APPROCH DIRECTIVES AS A MARKET REGULATION TOOL FOR PRODUCT AND SERVICE QUALITY, LOW FOR ADAPTATION OF TECHNICAL REGULATIONS, REGARDING PRODUCTS AND SUGGESTIONS ON TURKISH CASE

Abstract: Determination and implementation of quality levels of products and services has gained significant importance in recent years both in business practices and public regulations. The purpose of regulatory measures and rules implemented by developed countries in particular is to protect consumers, the environment in ecological manner, to be sensitive to human health and to prevent the existence of unfair competition in the markets.

Regulatory measures and rules have been developed and put into action by the institutional organs of governments. Accretion institutions and notified bodies for the inspection of quality and quality standards of products and services in the markets play an important role as well.

In Turkey, governmental bodies have been established to adopt the technical regulations and standards. The Accretion Board, Competition Board and bodies working on the related law proposals are aimed to make estimations and forecasts on the effects of E.C. regulatory norms on the Turkish market before putting them into action.

The purpose of this paper is to analyze the regulatory norms and standards applied widely within the E.C. itself and the whole world. In the second part of the paper the analysis is extended for Turkey by focusing on the importance and effects of regulations and additional measures if exist.

Keywords: European Community, Harmonization Process, New Approach Directives, Notified Bodies, CE Mark, Technical Regulations

PAZARLARIN ÜRÜN VE HİZMET KALİTESİ AÇISINDAN DİSİPLİNE EDİLMESİNDE AB ‘YENİ YAKLAŞIM DİREKTİFLERİ, ÜRÜNLERE İLİŞKİN TEKNİK MEVZUATIN UYUMLAŞTIRILMASI YASASI VE TÜRKİYE ÖRNEĞİ ÜZERİNE ÖNERİLER

Özet: Pazarlarda işlem gören ürün ve hizmetlerin kalite düzeylerinin belirlenmesi ve disipline edilmesini sağlayan araçların oluşturulması ve etkin kılınması son zamanlarda işletme dünyasının ve ilgili kamu düzenlemelerinin odak noktasını teşkil etmektedir.

Özellikle gelişmiş ülke pazarlarında oluşturulan kurumsal düzenlemelerde, özellikle tüketici hakları, çevre ve insan sağlığı ve haksız rekabetin önlenmesine yönelik yasal düzenlemelerin geliştirilmesi esas alınmaktadır. Paralel olarak geliştirilen diğer bir kurumsal çalışma ise onaylanmış denetim ve belgelendirme kuruluşlarının aktif olarak pazarın işleyişinde belirleyici ve düzenleyici rolü üstlenmeleridir. Bu gelişmelerde, özellikle iyileştirici düzenlemelerinin ulaştığı nihai noktayı ‘Yeni Yaklaşım Direktifleri’ ile oluşturulan A.B. direktiflerinde izlemekteyiz.

Bu kapsamda Türkiye’de Akreditasyon Üst Kurumu , Rekabet Kurumu ve ilgili çerçeve kanunu ve tüketici yasası gibi 4077 veya 4307 sayılı yasalardaki düzenlemelerin çeşitli boyutlarıyla değerlendirilmesi, oluşturulacak pazar koşulları açısından önem arz etmektedir.. Direktiflerinin pazarlara ve sektörlere olan etkisinin düzenlemelerde kullanılması önemli yararlar sağlayacaktır.

İki bölümde yaptığımız makale çalışmasının ilk bölümünde sivil inisiyatifle pazarların düzenlenmesinde özellikle pazardaki mal ve hizmetlerin dolaşımına yönelik düzenlemelerde dünyada gelinen son noktayı tartışmayı hedefledik. İkinci bölümde ise bu durumun Türkiye açısından önemini, gelişmelerin pazarlar ve sektörlere etkisini ve muhtemel ihtiyaç duyulacak tamamlayıcı düzenlemelere yönelik önerilerimizi geliştirmeye çalıştık.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği, Uyumlaştırma Süreci, Yeni Yaklaşım Direktifleri, Belgelendirme Kuruluşları, CE İşareti, Teknik Düzenlemeler

I. GİRİŞ

Tüketicie sunulan yada pazarda serbest dolaşımı planlanan ürün ve hizmetlerde insan sağlığı, çevre sağlığı ve rekabet koşulları açısından evrensel nitelikte tanımlanabilir kriterlere ihtiyaç duyulmaktadır. Özellikle küreselleşen dünya pazarlarındaki ürün ve hizmetlerin serbest dolaşım eğilimi bu ihtiyacı daha belirgin hale getirmiştir. Bunun yanında bütünleşme, tek pazar olgusu, Dünya Ticaret Örgütü'nün düzenlemeleri ve AB'nin gelişim süreci mal ve hizmetlerin dolaşımındaki teknik düzenlemeleri hem hızlandırmış hem de modern kriterlere kavuşturmuştur. Ürün ve hizmetlerdeki asgari kalite normlarının oluşturulması ve pazardaki rekabet koşullarının iyileştirilmesi buna bağlı olarak daha da gelişmiştir. Söz konusu bu yeni argümanların oluşturduğu teknik kriterler ulusal ve uluslar arası pazarların işleyişini ürün ve hizmetlerin dolaşım koşullarını düzenlemede etkili olmuştur.

Türkiye'nin yerel ve uluslararası pazar hareketlerinde belirleyici düzenlemeleri daha çok Dünya Ticaret Örgütü ile yapılan sözleşmelerde ve AB ile uyumu öngören Ortaklık Konseyinin kararlarıyla oluşturduğu teknik belgelerden sonra daha rahat izlemek mümkündür. Bu istikamette ürün ve hizmetlerin dolaşım koşullarını içeren en son ve en kapsamlı çalışma "Ürünlerle İlişkin Teknik Mevzuatın Hazırlanması ve Uygulanmasına Dair Kanun" kısa adıyla Çerçeve Kanun 11.07.2001 tarih ve 24459 sayılı resmi gazetede yayınlanarak altı aylık geçiş dönemiyle yürürlüğe girmiştir. Kanun ve ilgili düzenlemeler, pazardaki ürün ve hizmetlerin dolaşımında öngörülen teknik kısıtlar kalite açısından önemli bir içeriğe sahiptir.

Sonuç olarak bu gelişmeler sadece uluslararası pazarlara yönelik ürün ve hizmet dolaşımını değil, yerel pazardaki endüstriyel faaliyetleri ve pazar koşullarını ürün kalitesi açısından olumlu etkileyecektir.

II. PAZARDA ÜRÜN STANDARTLARI VE KALİTE KAVRAMI İLİŞKİSİ

Ürün standardı veya teknik normları kontrol edilebilen, ölçülebilen veya tüketicilerce değerlendirilebilen ürün bilgilerini ifade ederler. Ürün bileşenleri pazarda ayırt edici veya farklılığı tanımlayıcı olan nitel ve nicel özelliklerdir [1]. Pazar diliyle ifade edildiğinde birazda algılama ve konumlamayla ilişkilendirilerek ürün kalite düzeyi olarak görülebilir. Kalite tüketicinin attığı ancak ölçülebilen, kontrol edilebilen ve normlarla tanımlanabilen bir boyutu da içermektedir. Bu yaklaşımda tanımlama tüm pazarlar ve tüketiciler için benzer algılamayla yorumlanmaktadır. Örneğin endüstriyel ve nihai ürün tüketiminde benzer satın alma davranışı izlenebilir. Teknik tanımlamada bu durum ürünlerle ilgili standart olarak ifade edilmekte ve

hem yerel pazarlarda hem de uluslararası pazarlarda satın almada önemli bir araç olarak kullanılmaktadır. Standart klasik yaklaşımda bilhassa uluslar arası pazarlarda teknik bir düzenleme olarak yapılmakta ve satın alma yönetiminde teknik bir engel niteliği şeklinde yorumlanmaktadır. Satın alma yönetimi için önemli bir araç olarak görülmekte olan standardizasyonla ilgili teknik düzenlemeler gerçekte insan, çevre sağlığı ve güvenliği gibi pazardaki rekabet koşullarını da iyileştirebilen bir içeriğe sahiptir. Tüketicie ve pazarın ihtiyaç duyduğu rekabeti koruyan bir genel içerik ürün standardizasyonun ana hedefidir.

Ürün teknik normları biçimsel farklılıkla ürün kalite güvence sistemlerini ortaya çıkarmıştır. Bu anlayışla norm ve standartlar daha çok üretim güvence sistemlerinin oluşturduğu yönetim süreçlerinde uygulanmaktadır. Üretim kalite güvence sistemlerinde üretilen ürünler asgari güvenlik ve kalite standartlarını tanımlamaktadır. Öte yandan gerek ürünlerdeki ve gerekse kalite güvence sistemlerindeki teknik normlar belirli bir kalite düzeyini oluşturarak pazarların işleyişini özellikle satın almaya yönelik düzenlemeler geliştirerek ürün girişlerini kontrol etmeyi amaçlamaktadır. İlgili teknik düzenlemeler daha çok uluslar arası pazarlara yönelik satın almada giriş engeli olarak yorumlanmaktadır. Normalde teknik düzenlemelerde, gerek kalite güvence sistemlerinde gerekse ürün standart ve normlarında, tüketicilerin tercih ettiği daha ileri kalite düzeyini oluşturmak amaçlanmaktadır [2]. Sonuçta tüketicinin hedeflediği veya istediği ürün kalitesini sağlamak veya daha ileri tatmin düzeyi oluşturmaktır. Kalite güvence sistemlerinde kaliteyi üretecek süreçlerin örgütlenmesinde etkin rol oynayan argümanlardan biri olan ISO (International Standards Organization) bu amaca uygun çözümler üretmektedir [5].

ISO serileri çalışma düzenini üretimdeki iş istasyonlarını, ilgili süreçleri ve girdileri tanımlayarak nihai ürün veya yarı mamullerde istenen asgari normları sağlamaktadır. Tüketicilerin istediği kalite ve tatmin düzeyi sağlamak amacıyla uygun olarak çeşitli çözümlerin geliştirilmesi çalışma ortamı ve çalışma düzenini oluşturan asgari koşul ve standartların tanımlanmasıyla mümkündür. ISO sistem ve süreçlerin belgelenmesini sağlayarak işleyiş ve tedarikte belirli koşulları oluşturmaktadır. Süreç ve sistemdeki standartlar, çıktılarında büyük ölçüde belirli normlarda standardize olmasını sağlamaktadır. Nihai ürünlerdeki kalite standartları tüketici eğilimlerine uygun, güvenlik ve rekabet koşullarını iyileştirme yönünde geliştirilmektedir. Tüketici talebine özgü ürün kalitesi belirli norm ve standartlarla geliştirilebilir veya bir başka ifade ile pazara özgü ürün planlaması yapılarak hedef müşteri kitlesine ulaşmak mümkündür. Kısaca kalite güvence sistemleri bir yönetim kavrayışı olarak standartlarla ürünlerin kalitesini iyileştirmeye yönelik olarak oluşturulmuştur. ISO örneği de ürün ve işleyiş

normlarının geliştirilmesini sağlayarak ürün kalitesini iyileştirmeyi hedeflemektedir.

Öte yandan dünya çapında kullanılan kalite güvence sistemleri gibi belgelendirmelere bu gün daha çok pazarlama amaçlı olarak kullanıldığı ifade edilebilir. Yerel ve uluslar arası pazarlara yönelik satış faaliyetlerinde ISO serisi belgeleri veya belgelendirilmiş edilmiş ürünlerin belgeleri daha çok satış amacıyla kullanılmaktadır. Belgesi olan işletmelerin popülist kavrayışla oluşturulan belge algısından yararlanılarak 'ISO serisi belgeleri' pazarlama ve satış geliştirme aracı olarak kullanıldığı görülmektedir.

Kalite güvence sistemlerinin ürünler için geliştirdiği standartlar özellikle uluslararası pazar hareketlerinde satın alma kararlarını sınırladığı iddia edilmektedir. Tarife dışı olarak geliştirilen teknik düzenlemeler ürün standartlarına bağlı engeller oluşturmaktadır [6]. Ancak bu engeller tüketicinin, çevrenin ve rekabetin korunmasına yönelik olarak düzenlendiği uluslararası belgelerle (Dünya Ticaret Örgütünün İlgili Düzenlemeleri) tescil edilmiştir. Öte yandan belirli bir kalite standardının üzerindeki ürünlerde iddia edildiğinin aksine ticari engelleri veya yüksek gümrük tarifelerini ortadan kaldırdığını görmek mümkündür [2]. Ayrıca kalite güvence sistemlerinin oluşturduğu ürün kalite normları rekabeti olumsuz etkilememekte aksine haksiz rekabeti önleyerek rekabetin asgari koşullarını işletmektedir.

III. DÜNYA PAZARLARINDA ÜRÜN STANDARTLARINA ÖZGÜ DÜZENLEMELER

Uluslararası ticaretteki engellerin önlenmesi amacıyla ülkelerin ürettikleri mal ve hizmetlerle ilgili olarak hazırladıkları teknik düzenlemeler ve standartlar ile bunlara uygunluğu değerlendirmek için izledikleri test, deney, ve belgelendirme yöntemleri arasındaki farklılıkları kaldırmak üzere ortak kuralların uygulanması amacıyla teknik bir mevzuat geliştirilmiş ve bu mevzuata uyum zorunluluğu getirilmiştir.

Bir başka ifade ile teknik mevzuatları uyumlaştırma çalışmaları, uluslararası ticarette teknik engellerin önlenmesi amacıyla sürdürülmektedir. Ülkelerin, ürettikleri mal ve hizmetlere ilişkin hazırladıkları teknik düzenlemeler ve standartlar ile söz konusu teknik düzenlemelere ve standartlara uygunluğu değerlendirmek için izledikleri test, deney ve belgelendirme yöntemleri ve arasındaki farklılıkları kaldırarak ortak kurallar uygulamalarıdır [12]. Teknik mevzuatın uyumlaştırılması konusuna yönelik gerçekleştirilen uluslararası düzenlemelere bakıldığında özellikle ülkeler arasında geliştirilmeye başlanan bölgesel entegrasyon antlaşmaları (AB, EFTA, NAFTA) ve ülkeler

arasındaki serbest ticaret antlaşmaları ile Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) gibi uluslararası ticaretin serbestleşmesine çalışan platformlar ticaretin önündeki gümrük vergileri, fonlar, miktar ve fiyat kısıtlarını içeren engellerin kademeli olarak azaltılması ve kaldırılmasında çok etkin rol oynamaktadır [4]. Dünyadaki bu gelişmeler yerli üreticilerini dünya rekabetinden korumak isteyen yada dış ticaret açığı veren gelişmesini henüz tamamlamamış ülkeler ve yaşam standardını ve pazardaki ürün kalitesini belirli bir seviyenin üzerine çıkarmak isteyen, insan sağlığı ve çevre güvenliğini ön planda tutan iki ayrı yaklaşımı belirgin olarak ortaya çıkarmıştır. Bu iki ayrı yaklaşım uluslararası satın alma yönetimine yönelik teknik yada ticari düzenlemeleri engelleyici nitelikleri ile kullanılmaktadır.

Ürünlerin kalite, uygunluk ve kullanımına yönelik farklı teknik düzenlemeler ve standartlar kullanılması ve ilgili teknik düzenleme ve normlara uygunluğun olup olmadığı için yapılan testler ve belgelendirme kriterleri arasındaki farklılıklar bir uyumlaştırma sürecini zorunlu kılmaktadır [3]. Test sistemlerine duyulan güvensizlik, test ve belgelendirmenin ithalatçı ülke tarafından tekrarı ilave masraf ve bürokratik engeller ortaya çıkarmıştır.

Dünyanın çeşitli bölgelerinde oluşturulan ve gelecekte de devam etmesi beklenen bölgesel işbirliği ve entegrasyon antlaşmaları ile uluslararası ticaretin serbestleştirilmesine hizmet etmek üzere kurulan kuruluşlara üye olmanın yüklediği sorumluluklar neticesinde uluslararası pazarlamada gümrük vergisi, fon, miktar kısıtlaması gibi engeller azaltılmaya çalışılmıştır. Diğer taraftan pazarlarda rekabet edebilmek, ürün kalitesini belli bir seviyenin üstünde tutmak isteyen ülkeler çıkardıkları teknik düzenleme ve standartlarla önlem almaya çalışmışlar, ancak zamanla bu önlemler uluslararası pazarlama ve ticaret faaliyetlerine engel teşkil edecek seviyeye çıkmıştır. Teknik engellerin ticaret ve üretim üzerindeki olumsuz etkilerini kaldırmak ve uluslararası ticaretin serbestleşmesini sağlamak amacıyla Dünya Ticaret Örgütü farklı düzenlemeler geliştirmiştir [3]. (DTÖ) Kuruluş antlaşmasının amaç ve kapsamında yer alan Ticarete Teknik Engeller Antlaşmasının İmzalanması (TBT) en önemli belgelerden birini oluşturmaktadır [12]. Genel kapsamıyla DTÖ ülkelerin oluşturdukları teknik düzenleme ve standartların hazırlanmasında uluslararası ticareti gereksiz engellememesi için teknik uyuma dikkat etmeleri konusunda düzenlemeler geliştirmeyi hedeflemektedir. DTÖ ürünlerde serbest dolaşımı sağlamak için birçok engelin karşılıklı olarak önlenmesi yönünde oluşturduğu üye ülkeleri bağlayıcı düzenlemeler gibi teknik engelleri önlemek amacıyla teknik mevzuat uyumu sağlamak amacıyla yönelik düzenlemeler geliştirmektedir. Öte yandan Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik Komisyonu da uluslar arası ticarette teknik düzenlemelerin, ürün normlarının, uygunluk değerlendirme işlemlerinin,

ölçümleme ve test yöntemlerinin uyumlaştırılması konusunda çeşitli çalışmalar sürdürmektedir [10].

Ülkeler arasındaki farklı düzenlemelerin meydana getirdiği olumsuz etkileri gidermek ve ticaretin serbestleşmesini sağlamak amacıyla Dünya Ticaret Örgütü, üyesi olan ülkelerin teknik düzenlemeleri ve standartları hazırlarken ticarete engel teşkil edebilecek hükümlere yer vermekten kaçınmalarını istemiş, kısıtlamaların sadece insan sağlığı, can ve mal emniyeti, hayvan sağlığı ve çevrenin korunması gibi gerekçelere dayandırılmasını öngörmüştür [15].

Dünyada örgütlenmesini henüz sürdürmekte olan bir çok uluslar arası kuruluş ve ülkelerin oluşturmaya yöneldikleri bölgesel işbirliği süreçleri ticaretteki tarifeleri ve teknik düzenlemeleri uyumlaştırmak için benzer nitelikteki çabaları sürdürmektedir. Özellikle dünyanın bir çok yerinde oluşmaya başlayan ve henüz gelişimini sürdüren bölgesel işbirliği platformları ana amacının bu istikamette olduğu ifade edilebilir.

IV. AVRUPA BİRLİĞİNDE ÜRÜNLERE İLİŞKİN TEKNİK DÜZENLEMELER VE İLGİLİ YAKLAŞIMLAR

AB'nin temel özelliklerinden birisi ürünlerin serbest dolaşımını sağlamaktadır. Bu amaca ulaşmanın mekanizmaları arasında ticarete yeni engellerin konmaması, karşılıklı tanınma ve teknik uyum bulunmaktadır. Bu yaklaşımlar ticarete sayısal sınırlama ya da ölçüler getirmeyi yasaklamaktadır. Ekonomik bütünleşme için gümrük vergileri ve eş etkili vergilerin kaldırılması ile tarife dışı engellerin kaldırılması için önemli çalışmalar yapılmıştır.

AB'de üye ülkeler arasında teknik engellerin kaldırılması amacıyla 1969 yılında mevzuat düzeyindeki teknik kurallar ile bu kurallara eş etkiye sahip standartların tümünün uyumlaştırılması şeklinde işleyen ve klasik yaklaşım olarak adlandırılan bir yaklaşım yürürlüğe konmuştur. Klasik yaklaşımın içeriğindeki teknik düzenlemeler, ürünlerin temel güvenlik kriterlerini karşılamasının yanı sıra teknik özellikleri de düzenlemektedir [13]. Ancak teknolojinin çok hızlı bir şekilde gelişmesi sonucunda zaman içinde teknik düzenlemeler ihtiyaca cevap vermemiş, yeni teknik düzenleme ve standart ihtiyacı uyumlaştırma sürecini geciktirmiştir. Klasik yaklaşımın diğer bir eksikliği uygunluk değerlendirmesi prosedürü konusunda Topluluk bazında uyumlaştırma çalışmasının yapılmamasıdır.

İleri düzeyde ekonomik bütünleşmenin hedeflendiği AB'de malların ve işgücünün serbest dolaşımının sağlanması için öncelikle gümrük vergileri ve tarife dışı engelleri ifade eden teknik engellerin kaldırılması veya uyumlaştırılması yönünde yoğun

çalışmalar gerçekleştirmiş bulunmaktadır. Özellikle üye ülkelerin ticareti kısıtlayan teknik engellerin uyumlaştırılması AB ortak kurallarının oluşturulması için bu alandaki ulusal düzenlemelerin terk ettirilmesi planlanmıştır. Uyumlaştırma ve teknik düzenlemelerin benzer içeriğe sahip kılınması yönünde yapılan çalışmalar belirli bir aşama izlemekle birlikte çeşitli yaklaşımlar içermektedir. Bu yaklaşımlar norm ve standartların uyumlaştırılmasını ve uygunluk testi yöntemlerinin benzeşmesi ile uygunluk onayı veren kuruluşların izleyecekleri yöntemlerde uyumu da hedeflemektedir. Söz konusu belirli argümanları içeren teknik mevzuatın uyumlaştırılmasını esas alan yaklaşımlar Klasik Yaklaşım, Global Yaklaşım, Modüler Yaklaşım ve Yeni Yaklaşım şeklinde özetlenebilir.

Klasik yaklaşım bu yetersizliklerini aşmak üzere 1985'de uygulamaya konulan Yeni Yaklaşım göre, benzer ürünler bir grupta toplanarak bu ürünlerin sahip olması gereken temel özellikler belirlenmiştir. Bu yaklaşımda AB'nin hedefi, belirli ürün grupları için teknik uyumu ve standartların geliştirilmesini sağlamak olup Klasik Yaklaşımdan büyük ölçüde farklıdır. 1985'e kadar uygulanan eski yaklaşım politikası, ulusal teknik düzenlemelerle şekillenen engellerin kaldırılmasını amaçlamıştır. Performans seviyelerini ortaya koymak yerine, ürün imalatında teknik spesifikasyonları uyumlaştırma yoluyla bu yapılmıştır. Uyumlaştırmada klasik yaklaşım iki nedenle daha yavaş idi. Öncelikle yasal uygulama çok teknikti, çünkü her ürün kategorisinde münferit ihtiyaçlara karşılık hedeflenmişti. İkinci olarak teknik uyumlaştırma direktiflerinin adapte edilmesi, Konsey'de tam bir fikir birliği gerektiriyordu [13]. 1985 yılında Yeni Yaklaşımda AB üye devletleri; ürünlerin, hizmetlerin, kişilerin ve sermayenin serbest dolaşımını sağlayan 285 yasal öneriyi içeren Komisyon önlemlerini adapte etmiştir. Teknik uyumlaştırma ve standardizasyonda bu yeni yöntem, yeni yaklaşım olarak anılmaktadır.

V. AB YENİ YAKLAŞIM DİREKTİFLERİ

Yeni yaklaşımda yasal uyumlaştırma, Ortak Pazara sunulan ürünlerin temel gerekleri taşımasıyla sınırlıdır. Direktiflerde belirtilen gerekli özellikleri taşıyan ürünlerin teknik özellikleri, uyumlaştırma standartlarında öne sürülmektedir. Uyumlaştırma ya da diğer standartların uygulanması isteğe bağlıdır ve üretici diğer teknik özellikleri uygulayabilir. Mamafih uyumlaştırma standartları esas alınarak üretilen ürünlerin gerekli standartlara uygunluğu önceden kabul edilmiş olur. Yeni yaklaşıma göre, direktiflerle ortaya konan temel gereklerle standartlar, garanti edilen bir seviyede korumayı sağlamış olurlar [13].

Ülkelerin ulusal otoriteleri ise, direktiflerin ön gördüğü emniyet şartlarını ve diğer gereklilikleri sağlama sorumluluklarını yerine getirmelidirler.

Avrupa direktifleri genel anlamda üye ülkeler için bağlayıcılığı olan, AB’de uygulanan yasal bir araçtır. AB düzeyinde üzerinde uzlaşma sağlanan amaçlara ulaşmak hedeflenmiştir ve bu gereklidir. Direktifler, amaçlara ulaşmak için üye ülke otoritelerini kullanacakları yol ve yöntemler konusunda kendi yasal sistemlerinde serbest bırakır [13].

Yeni yaklaşım direktiflerinde benzer ürünler bir grupta toplanarak bu ürünlerin insan sağlığı, can ve mal güvenliği, hayvan ve bitki sağlığı, çevre ve tüketicinin korunması açısından sahip olması gereken asgari güvenlik koşulları belirlenmiştir [15]. Bu temel gerekler yerine getirildiği takdirde ürünlerin Toplulukta serbest dolaşımı mümkündür. Ürünün kalite düzeyini belirleyen ayrıntılı teknik kurallar ise CEN (Avrupa Standardizasyon Komitesi), CENELEC (Avrupa Elektronik Standardizasyon Komitesi) ve ETSI (Avrupa Telekomünikasyon Standartlar Enstitüsü) tarafında yayımlanan standartlarla belirlenmektedir. Yeni Yaklaşım direktiflerinin dayandığı temel ilkeler ise özetle şunlardır. [18]:

- Uyum sadece temel gereklerle (ürünün ,insan sağlığı, can ve mal güvenliği, hayvan ve bitki yaşam ve sağlığı, çevre ve tüketicinin korunması açısından sahip olması gereken asgari güvenlik koşulları) sınırlıdır.
- Sadece temel gerekleri karşılayan ürünler serbest dolaşıma girebilir.
- AB Resmi Gazetesinde yayımlanan ve ulusal standart haline getirilen uyumlaştırılmış standartlara uygun ürünlerin temel gerekleri karşıladığı kabul edilir.
- Uyumlaştırılmış standartlara ve diğer teknik belgelere uymak isteğe bağlı olup; üretici temel gereklerle uygunluğu sağlayacak diğer herhangi bir yolu seçmekte serbesttir.
- Üreticiler direktiflerde yer alan farklı uygunluk değerlendirme yöntemlerini seçebilirler.

AB Yeni yaklaşım argümanı; teknik mevzuatın uyumlaştırılmasını, ürünlerin asgari güvenlik sınırlarıyla ifade edilen normlarını, test yöntemlerini ve uygunluk onayı veren kuruluşların teknik çalışma yöntemlerini düzenleyen direktifler geliştirmiştir. Bu gün daha çok uygunluk değerlendirmesi kapsamında oluşturulan sağlık ve güvenlik kriterlerini oluşturan düzenlemeler 32 ayrı başlık altında toplanan “Avrupa Birliği Direktiflerini” oluşturmaktadır. Amaç ve kapsamın tanımlandığı ilgili

direktiflerde, iç üretimin kontrolü ve teknik dosyaların hazırlanması emniyet ve güvenlik hedeflerinin temel koşulları, piyasa arzın denetimi ve piyasaya arzın engellenmesi, zorlayıcı emniyet kuralları, standartlar ve standartların bulunmadığı durumlar, CE işaretinin kullanılması ve CE işareti ve belgelendirme kuruluşlarının çalışma düzeni gibi konuları içermektedir.

VI. AB UYUMU SÜRECİNDE ÜRÜNLERE İLİŞKİN TEKNİK MEVZUATIN HAZIRLANMASI VE UYGULANMASINA DAİR KANUNU

Hukuki alt yapıyı oluşturan 6 Mart 1995 tarihli ve 1/95 sayılı AT-Türkiye Ortaklık Konseyi (OKK) kararları doğrultusunda Türkiye - Gümrük Birliği ile ekonomik işbirliğinde yeni bir sayfa açılmıştır. Söz konusu Ortaklık Konseyi Kararlarındaki 8 ve 11. maddelerle Türkiye belirli bir geçiş süreciyle ticarete teknik engellerin kaldırılmasına ilişkin mevzuatın uyumlaştırılması sorunu ile karşı karşıya gelmiştir. Türkiye daha sonra uygulama esaslarını belirleyen 21.07.1997 tarih ve 2/97 sayılı OKK ilave düzenlemesi ile 32 ana başlık altında yer alan yaklaşık 307 direktife yönelik ilgili uyumlaştırma sürecine başlamıştır [16]. Direktiflerle ilgili mevzuatı geliştirecek ve uyumlaştıracak kamu kuruluşların belirlendiği 97/9196 sayılı “Uyumlaştırılmış Teknik Mevzuatı Hazırlayacak Kurumların Belirlenmesine İlişkin Kararla” 32 ana başlık altına toplanmış direktifler ve sorumlu kurumlar belirlenmiştir.

Mart 1995 tarihli ve 1/95 sayılı AT- Türkiye Ortaklık Konseyi Kararı uyarınca taraflar arasında tesis edilen Gümrük birliği ile Türkiye’nin Topluluk ile ilişkileri yeni bir döneme girmiş, Ticarete teknik engellerin kaldırılmasına ilişkin mevzuatın uyumlu hale getirilmesi öngörülmüştür.

Kararın hükümleri uyarınca Türkiye, bu kararın yürürlüğe giriş tarihinden itibaren beş yıl içinde ticarete teknik engellerin kaldırılması konusundaki Topluluk araçlarını kendi iç yasal düzenlemelerine dahil edecek; standardizasyon, kalibrasyon, kalite, akreditasyon, ölçümlendirme ve belgelendirme konularında taraflar arasında etkin bir işbirliği sağlanacaktır.

Bu çerçevede Türkiye 2000 yılı sonu itibariyle mevzuat uyumunu gerçekleştirerek, söz konusu beş yıllık geçiş dönemi sonunda AT’nin tüm teknik mevzuatına uyum sağlayacak ve malların serbest dolaşımı ilkesi tamamen hayata geçecektir.

Teknik mevzuat uyumu konusunda Dış Ticaret Müsteşarlığı koordinatörlüğünce yürütülen çalışmalarda ilgili kamu kuruluşlarının katılımıyla yapılan çalışmalar sonunda 1997 yılında 32 ana başlık altında yer alan 300 üzerindeki direktif, yönetmelik ve kararı uyumlaştıracak

kamu kurum ve kuruluşları belirlenerek resmi hale getirilmiştir. Uyumlaştırmada 32 konu başlığı için Sanayi ve Ticaret, Sağlık Bakanlıkları, Dış Ticaret Müsteşarlığı, Çevre, Ulaştırma Bakanlıkları gibi sorumlu kuruluşlar tespit edilmiştir.

Teknik Mevzuatın ülkemiz tarafından uyumlaştırılarak etkin bir şekilde uygulanması için gerekli hukuki alt yapının oluşturulması kapsamında AB sistemine paralel bir çerçevesinin çizilmesi amacıyla bir kanuna ihtiyaç duyulmuş, kısaca çerçeve kanun olarak adlandırılan “Ürünlere İlişkin Teknik Mevzuatın Hazırlanması ve Uygulanmasına Dair Kanun “ 2001 yılı içinde yasalaşmıştır. İlgili kanun altı aylık geçiş süresini öngörerek 11.07.2001 tarih ve 24459 sayılı resmi gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Uluslararası teknik düzenlemelere uygun olarak pazarı disipline etmesi beklenen beş bölümden oluşmakta ve 1. bölümde amaç, kapsam ve kavram tanımlarını içermektedir. Kanunun 2. bölümünde ürünlere ilişkin teknik düzenlemeleri ve ürünlerin pazara arzında üreticilerin ve dağıtıcıların yükümlülüklerini tanımlamıştır. Sadece güvenli ürünlerin pazara arzına imkan veren ilgili 2. bölümde ürünlerin ya yerel yada uluslararası normlara sahip olması koşulu bulunmaktadır. Üçüncü bölümünde uygunluk değerlendirme kuruluşlarına ilişkin esasları, onaylanmış kuruluşlara ilişkin esaslar, onaylanmış kuruluşların faaliyetleri, şube ve temsilcilikleri ve uygunluk değerlendirme kuruluşları ile onaylanmış kuruluşların sorumluluklarının tanım ve açıklamalarını içermektedir. Dördüncü bölümde pazarların gözetimi denetimi, ürünün pazara arzının yasaklanması, toplatılması ve imha edilmesini açıklayan değerlendirmeleri kapsamaktadır. Beşinci ve son bölümde cezai hükümler cezayı içeren suçlar, ceza miktarları ve cezayı uygulayacak ilgili kuruluşları ifade etmektedir. [18]

Çerçeve Kanunun uygulama usul ve esaslarını belirleyen beş adet yönetmelik taslağı da Dış Ticaret Müsteşarlığı tarafından hazırlanarak ilgili kurum ve kuruluşların görüşlerine sunulmuştur. Çerçeve Kanunun yasalaşmasını takiben Resmi Gazetede yayımlanması düşünülen bu yönetmelik taslakları şunlardır (DTM):

- Ürünlerin piyasa gözetimi ve denetimine ilişkin yönetmelik taslağı ,
- CE uygunluk işaretinin iliştirilmesi ve kullanımına dair yönetmelik taslağı,
- Uygunluk değerlendirme kuruluşlar ile onaylanmış kuruluşlar hakkında yönetmelik taslağı,
- AB ile Türkiye arasında ürünlerin serbest dolaşımını engelleyen önlemlerin karşılıklı bildirimine ilişkin yönetmelik taslağı,

- AB ile Türkiye arasında teknik düzenlemelerin karşılıklı bildirimine ilişkin yönetmelik taslağı.

Paralel bir gelişme, akreditasyon konusunda yaşanmıştır. Ülkemizdeki laboratuvar, muayene ve belgelendirme kuruluşlarının uluslar arası kabul görmüş teknik kriterlere göre, bağımsız ve tarafsız bir kuruluş tarafından değerlendirilmesi ve denetlenmesi, bu kuruluşlara uluslar arası platformda bir güven oluşturulabilmesi ve bu kuruluşlarca yapılan testlerin ve bu testlerin sonucuna ilişkin olarak düzenlenen belgelerin uluslar arası alanda tanınması için ülkemizde de bir akreditasyon sisteminin kurulmasına gerek duyulmuştur [17]. Bu amaçla hazırlanan ,uluslar arası standartlara uygun, ilgili tüm tarafların katılımı ile, devlet güvencesi altında, ekonomik ve idari yönden bağımsız ve tarafsız, özel hukuk hükümlerine tabi, test ve belgelendirme kuruluşları ile hiçbir organik bağı bulunmayacak şekilde faaliyet gösterecek bir sistemin oluşmasını sağlayacak ‘Türk Akreditasyon Kurumu (TÜRKAK) Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun’ 1999’da TBMM tarafından kabul edilmiştir [17].

Teknik mevzuat uyum çalışmalarının tamamlanması için belirlenen süre, Helsinki zirvesi sonrası Türkiye’ye tam üyelik statüsü verilmesi sonucunda 2002 Ocak ayı olarak öngörülmüştür. AB Teknik Mevzuata uyumun gerçekleşmesiyle Türkiye sanayinin kalite alt yapısı yükselecek, ürünlerimizin rekabet gücü artacak, tüketici hak ve çıkarları korunacak pazarlara entegrasyonda önemli adımlar atılmış olacaktır.

- İç piyasada üretilen veya AB üyesi ülkeler ile üçüncü ülkelerden ithal edilen yeni, eski ve kullanılmış tüm ürünlerin; kullanım süresi içinde, normal kullanım koşullarında risk taşımamasını veya kabul edilebilir ölçülerde risk taşımasını ve insan sağlığı, can ve mal güvenliği, hayvan ve bitki yaşam ve sağlığı, çevre ve tüketicinin korunması açısından azami ölçüde koruma sağlamasını, diğer bir ifade ile ‘güvenli ürün’ olmasını,
- İç piyasada üretilen ve iç piyasaya arz edilecek olan veya AB üyesi ülkeler dışındaki, üçüncü ülkelerden ithal edilen yeni, eski ve kullanılmış ürünlerin ilgili teknik düzenlemesine uygun olmasını öngörmektedir [16].

Diğer taraftan, AB üyesi ülkelere ihracatta Türk ihracatçıları tarafından Topluluk teknik düzenlemelerine uyma zorunluluğu vardır.

Kanun kapsamında düşünüldüğünde piyasaya arz edilen ürünlerin teknik düzenlemelere uygun üretilmesi halinde güvenli olduğu kabul edilir. Teknik düzenlemenin bulunmadığı hallerde ürünün güvenli olup olmadığı uyumlaştırılmış standartlar veya mevcut ise Topluluk teknik şartnameleri; bunların olmaması halinde ise,ulusal

veya uluslar arası standartlar dikkate alınarak değerlendirilir. Mevzuat uyumundaki teknik düzenlemeler, AB'nin klasik ve yeni yaklaşımları kapsamındaki direktif, yönetmelik ve kararlarıdır.

Yasalaşan kanun ve uygulama yönetmeliği kapsamında ürün güvenliğine, teknik düzenlemelere, üreticilerin yükümlülüklerine, piyasa gözetimi ve denetimine ilişkin esaslar yer almakta, denetimi yapacak yetkili kuruluşların görev ve sorumlulukları ile uygunluk değerlendirme faaliyetlerinde bulunacak olan uygunluk değerlendirme kuruluşları ile onaylanmış kuruluşların çalışma usul ve esaslarını belirlemektedir.

VII. SONUÇ VE ÖNERİLER

Gerek Dünya Ticaret Örgütünün dış ticaretin geliştirilmesi ve haksız rekabetin önlenmesine yönelik tarifeli ve tarifersiz ticari yada teknik tüm engellerin kaldırılmasını öngören yasal düzenlemeleri ve gerekse AB'nin teknik mevzuatı uyumlaştırma süreci istikametinde Ortaklık Konseyinin Kararlarıyla geliştirilmek zorunda kalınan teknik mevzuat uyumuna yönelik yasal düzenlemeler, pazardaki ürünlerin kalite normları düzeyinde iyileştirmeye katkıda bulunduğu tartışılmaz bir gerçektir. Bu iyileşme süreci hem yerel pazardaki ürünlerin kalitesinin belirli normlarda olmasını sağlamakta hem de uluslararası pazarlardan tedarik edilecek ürünlerde aynı normlarla pazar disiplini oluşturmaktadır. Ürün kalite normlarının iyileşmesi aynı zamanda tüketicilerin yaşam kalitesinin iyileşmesi anlamına gelmektedir. Bu süreç aynı zamanda yerel sanayinin rekabet yeteneğini geliştirmektedir. Ayrıca genel ekonominin kurumsal alt yapısına yönelik kayıt disiplini ve mali planlamaya yönelik verilerin oluşumunda ihtiyaç duyulan yapısal düzenlemeleri de birlikte göz önünde bulundurmaktadır.

Ürünlere ve kalite güvence sistemlerine ilişkin geliştirilen standart ve normların uyumlaştırılması yada ortak bir niteliğe kavuşturulması literatürde genelde üç ayrı nedene bağlanmaktadır.

- Dünyada pazarların ve endüstrilerin birbirine bağımlı hale gelmesi ürün ve girdilere ilişkin ortak değerler yada ölçüleri zorunlu kılmaktadır.

- İşletmelerin özel ihtiyaçlarını karşılamakta belirli ölçütleri kullanarak oluşturdukları standartların rehberliğine ihtiyaç duyulmaktadır.

- Uygunluk onayı için evrensel bir ölçüt olması açısından uluslararası standartlar kullanılmaktadır.

Teknik mevzuat düzenlemeleri, ürünlerin pazardaki dolaşımına ilişkin norm ve standartlarla önemli

ölçüde disipline ederek tüketici ve çevre sağlığını da iyileştirmektedir. Aynı içerikle bakıldığında pazardaki rekabetin asgari koşullarını da tanımlayarak haksız rekabetin önlenmesine katkıda bulunulmuş olmaktadır. Yine ürünlere yönelik asgari güvenlik koşulları tanımlaması yapılarak tüketici hakları ortak bilinci geliştirilmektedir. Ayrıca üçüncü ülkelerin güvensiz ve standartsız ürünlerle oluşturdukları haksız rekabeti de büyük ölçüde disipline edilmiş olmaktadır.

Özellikle Türkiye'nin AB uyumu sürecinde oluşturulmaya çalışılan Teknik Mevzuat uyumuna yönelik düzenlemeleri, Uygunluk Onayı için Uygunluk Değerlendirme kuruluşlarına ve belgelendirme için akredite kuruluşlara yapılan ödemeleri de büyük ölçüde uygunluk değerlemesi yapabilecek yerel kuruluşlarla çözümlenerek ciddi bir tasarruf sağlanmış olacaktır. Türk işletmeleri her yıl özellikle endüstriyel ürünlerin ihracına ilişkin olarak uygunluk değerlendirme ve belgelendirme harcaması yapmaktadır. Bu rakam örneğin 2000 yılında 1.3 milyar US dolar mertebesinde olmuştur. İlgili rakamlarda sağlanacak tasarrufun yanında bu alanda gelişmeye başlayacak onaylanmış "akredite" uygunluk değerlendirme kuruluşları ve belgelendirme kuruluşlarıyla önemli yeni bir sektör meydana gelecektir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- [1] Slater, A.E. (1997). Recent Legal and Policy Developments Affecting the EU Pharmaceutical Business Environment. *European Business Review*, 97(6), 122-134.
- [2] Lewis, A. & Kwarteng, O. (1995). The European Union: Implications for Developing Countries. *European Business Review*, 95(5), 72-88.
- [3] Kırıl, . (2000). Teknik Mevzuat Uyumu ve Türkiye'de Akreditasyon Sisteminin Kurulmasına İlişkin Çalışmalar. *İGEME'den Bakış*, Ocak-Mart, 14-23.
- [4] Floyd, D. (1997). UK Membership of the European Union: Establishing a Framework for Analysis. *European Business Review*, 97(2), 264-276.
- [5] Hildebr, D. (1994). Legal Aspects of Euro-Marketing. *European Journal of Marketing*, 28(9), 41-52.
- [6] LeClair, D.T. (2000). Marketing Planning and the Policy Environment in the European Union. *International Marketing Review*, 17(3), 11-24.
- [7] Fitzpatrick, E. & Davison, L. (1997). Competition Policy and the Competing Interpretations of the Notion of Substantial Part of the Common Market. *European Business Review*, 97(4), 91-100.
- [8] Drew, J. (1995). Business Information in Europe and the EU. *Management Decision*, 33(5), 32-38.

Haziran 2005. 9-16.

- [9] Davison, L.M. & Fitzpatrick, E. (1998). An Assessment of Community Interest, Community Dimension and Decentralization in EU Competition Policy. *European Business Review*, 98(3), 214-223.
- [10] (2001). *AB - Türkiye Gümrük Birliği Kapsamında Teknik Mevzuat Uyum ve CE İşareti Uygulaması*. Ankara: Dış Ticaret Müsteşarlığı.
- [11] Frequently Asked Questions. (www.bbri.be/tc128/pages/faq.html). [10.01.2003].
- [12] Information About CE Marking. (ww.euroconform.com/info). [10.01.2003].
- [13] Glossary of Terms and Abbreviations. (www.bbri.be/tc128). [16.02.2003].
- [14] Burgess, N. (1999). Standards and TQM at the Opening of the Twenty-First Century. *The TQM Magazine*, 11(6), 6-19.
- [15] (2001). *Türkiye-AB Ortaklık Konseyi Kararı*. Ankara: Dış Ticaret Müsteşarlığı.
- [16] (2001). *Türkiye- AB Arasında Gümrük Birliğini Tesis Eden 1/95 Sayılı Ortaklık Konseyi Kararı*. DTM.
- [17] (2001). *Uygunluk Değerlendirme Kuruluşları ile Onaylanmış Kuruluşların Görevlendirilmesine Dair Yönetmelik*. Ankara: Dış Ticaret Müsteşarlığı.
- [18] (2001). *Ürünlerle İlişkin Teknik Mevzuat Hazırlanması ve Uygulanmasına Dair Kanun Tasarısı*. Ankara: Dış Ticaret Müsteşarlığı.

T. Sabri ERDİL (serdil@marmara.edu.tr) has Ph.D. of marketing at Marmara University Social Science Institute. His research areas are marketing management, international marketing, sales management, marketing information system.

Oya ERDİL (erdil@gyte.edu.tr) has a Ph.D. of Management at Istanbul University. She is a Professor at Gebze Institute of Technology. Her research areas include human resources management, organizational behaviour, strategic management, and learning organizations.